

HYVÄN HUOMISEN HÄME!

Tervetuloa toivottuihin tulevaisuuksiin

Sirkka Heinonen ja Hazel Salminen

Helsinki 31.12.2018

Sisällys

1. JOHDANTO	3
Tausta ja lähtökohdat	3
2. MEGATRENDEJÄ JA HEIKKOJA SIGNAALEJA ASUMISEN TULEVAISUUKSISTA	4
Asumisen ja työn tulevaisuudet Hämeessä.....	4
Megatrendit – vaikutuksiltaan vahvat tulevaisuussignaalit.....	6
Digitalisaatiolla älykäs maakunta	7
Monimuotoisuus ja monipaikkaisuus.....	10
Liikkuminen ja vuorovaikutus asumisessa	12
Heikot signaalit nostavat merkityksellisen ympäristön, ruohonjuuritason ja hybriditilat maakunnan vetovoimatekijöiksi	13
Miten maakunta voi hyötyä teollisuuden murroksesta?.....	14
Tulevaisuuksien pohdintaan myös yllätykset	16
3. TULEVAISUUSKARTTA – MENETELMÄ TOIVOTTUJEN TULEVAISUUKSIEN VISIOINTIIN	17
Alueittainen ryhmäjako ja siirtyminen ryhmiin	18
Tulevaisuuskuviointi	18
Yksilötulevaisuudet kartalle.....	18
Ryhmän yhteinen visio sekä nimi kartalle.....	18
Purku ja keskustelu	18
4. TULEVAISUUSKARTTATYÖSKENTELYN TULOKSET JA ANALYYSIA	20
Ryhmien työstämät visiot	20
Osallistujien yksilöllisesti tekemät visiot	26
Karttojen analyysi.....	26
5. HÄME 2038 – SUOSITUKSET JA TIEKARTTA HYVÄN HUOMISEN ASUMISEEN	29
KIRJALLISUUTTA	34
LIITE 1. Yksilöllisten tulevaisuuskarttojen sisällöt (ei järjestyksessä)	37

1. JOHDANTO

Tausta ja lähtökohdat

Tämän raportin taustana on Hämeen liiton 28.9.2018 Hämeenlinnassa järjestämä Tulevaisuussessio Raatihuoneella. Osallistujina tilaisuudessa oli noin 30 Hämeen liiton alueella asuvaa ja asumisen kehittämistä kiinnostunutta kansalaista, etenkin senioreja. Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen asiantuntijavierailussa kuultiin maakuntajohtaja Anna-Mari Ahosen tervetulosanat sekä sen jälkeen professori Sirkka Heinosen alustus (kuva 1) asumisen tulevaisuuksien näkymistä. Alustuksen sisältöä ja laajemminkin sen aihepiiriin kuuluvia asioita esitellään luvussa 2.

Toisena vaiheena Tulevaisuussessiossa pidettiin tämän jälkeen tulevaisuusverstaas hyödyntäen niin kutsuttua tulevaisuuskarttametodia. Tulevaisuusverstaan metodia esitellään luvussa 3.

Raportissa luodetaan asumisen tulevaisuuksia kahdesta fokusoidusta tarkastelukulmasta, joita ovat:

- 1) Hämeen liiton alue ja siellä sijaitsevat kunnat sekä niiden toimijat, ja
- 2) senioriasumisen tarpeet ja toiveet.

Senioriasumisen osalta mainittakoon, että useimmat seikat pätevät yleisemminkin hyvän asumisen tavoitteluun. Luvussa 4 esitetään työskentelyn tulokset ja analyysia niistä. Lopuksi luvussa 5 avataan kertyneiden aineistojen ja kuvatun tulevaisuustyöskentelyn pohjalta tiekartta Hämeen liiton kunnille asumisen kehittämiseen ”hyvän huomisen” mallissa 2038.

Kuva 1. Tulevaisuuspäivänä virittäydettiin tietoiseen tulevaisuusajatteluun.

2. MEGATRENDEJÄ JA HEIKKOJA SIGNAALEJA ASUMISEN TULEVAISUUKSISTA

”Olemme kiinnostuneita tulevaisuudesta, koska aiomme viettää loppuelämämme siellä!” Näin on kiteyttänyt yhdysvaltalainen yrittäjä ja keksijä Charles Kettering yleisinhimillisen kiinnostuksemme tulevaisuudesta. Tulevaisuusajattelua ja tulevaisuuskasvatusta ei voi koskaan aloittaa liian varhain. Toisaalta ei ole koskaan liian myöhäistä alkaa systemaattisesti ajatella tulevaisuutta.

Tulevaisuus on lähes synonyymi muutokselle – kun tulevaisuus saapuu, aina jotain on muuttunut. Elämme muutoksen maailmassa. Kun pohdimme tulevaisuutta, tarkastelemme koko toimintaympäristömme muuttumista. Kun jokin muuttuu, kyse on aina tulevaisuudesta, koska muutos tapahtuu ajassa – joko lyhemmällä tai pidemmällä aikavälillä. Tulevaisuuden osalta kysymys on siis olennaisesti muutoksesta, mutta tulevaisuus on paljon muutakin. Se on politiikkaa – yhteisen ja yksilöllisen tahtotilan asettamista. Tulevaisuus on toiveiden, tarpeiden, unelmien ja epävarmuuksien näyttämö, joka katalysoi suunnittelua ja proaktiivista toimintaa. Aina vain monimutkaisemmaksi käyvässä maailmassamme muutos on nopeaa, jatkuvaa ja yhä vaikeammin ennakoitavissa olevaa.

Elämme ilmastonmuutoksen, väestönmuutoksen, globalisaation, kaupungistumisen, digitalisaation, kansainvaellusten ja niukkenevien resurssien aikaa. Näiden laajasti vaikuttavien megatrendien eli globaalien voimakkaiden kehityskulkujen myötä maakunnan tulevaisuus ei ole kuplassa, vaan suhteessa jatkuvaan muutokseen. Hämeen on haettava paikkaansa, ja jos tavoiteltavassa horisontissa on toivottu tulevaisuus, kannattaa profiloitua hyvän elämän maakunnaksi. ”Hyvää huomenta, Häme!” voisi olla motto, joka muodostaa samalla vision maakunnan tulevaisuudesta. Vision toteuttaminen edellyttää tulevaisuuden muutostekijöiden tunnistamista ja aktiivista toimintaa, ei passiivista reagoitua jo tapahtuviin ilmiöihin. Nopean muutoksen takia ennakoituaikaikkuna on kuitenkin sulkeutumassa. Monitahoisista asiakokonaisuuksista tulisi siis suodattaa ennakoititietoa ja eväitä varautuessamme tulevaisuuteen. Viranomaisten lisäksi tällaista tulevaisuustietoa tulee olla yhtä hyvin palvelujentarjoajilla, yrittäjillä kuin asukkaillakin.

Asumisen ja työn tulevaisuudet Hämeessä

Hämeen maakunnan tulevaisuuden näkökulmasta katsottuna asumisen sekä digitalisoituvan työn muutoksilla tulee olemaan makrotasolla keskeinen merkitys alueen ja mikrotasolla yhdyskuntarakenteen kehittymiselle. Yhdyskuntarakenne tarkoittaa pääasiassa fyysistä, ihmisen rakentamaa ja luonnosta muokkaamaa ympäristöä. Se luo ne konkreettiset kehykset, joissa kaikki arjen toiminnat kuten työ, tuotanto, asuminen, liikkuminen ja vapaa-ajanvietto tapahtuvat. Fyysinen rakenne on luonnollisesti välittömässä vuorovaikutuksessa sosiaalisten ja taloudellisten rakenteiden kanssa. Rakennemuutokset, kuten

digitalisoitumisen mukanaan tuoma muutos, millä tahansa yhteiskuntaelämän alueella heijastuvat ennemmin tai myöhemmin myös muille alueille. Muutos ikärakenteessa, tulonjaossa, elämäntavoissa tai maahanmuuttajien lukumäärässä näkyy niin ikään rakentamisessa – tarpeessa rakentaa päiväkoteja, kouluja, senioritaloja, sairaaloita ja ostoskeskuksia. Taloudellisen kasvun heikkeneminen tai energian hintakehitys näkyy välittömästi sekä rakentamis- ja korjaustoiminnan määrässä että laadussa. Näin koko maakunnan ja sen kattamien yhdyskuntien fyysinen rakenne on huokoinen. Se imee avoimesti vaikutteita ja valikoiden reagoi ulkoa päin tuleviin haasteisiin ja kytkeytyy luonnon ympäristöön. Ikärakenteen muutoksen myötä on tärkeää muistaa, että kaikilla ikäryhmillä on tarpeita ja toiveita asumisen, työskentelyn, liikkumisen ja vapaa-ajan vieton suhteen. Niissä voi olla useita yhteisiä elementtejä samoin kuin myös iän mukaan eriytyneitä tekijöitä.

Asuinympäristön asioihin vaikuttaminen on eräs tärkeimmistä ja ihmisiä kiinnostavimmista asioista. Tulevaisuuden muovautumiseen vaikuttavat niin suuret kehityslinjat eli megatrendit kuin myös oraalla olevat, mahdollisesti kehittyvät asiat eli heikot signaalit. Maakunnan fyysinen ympäristö ei kuitenkaan ota vaikutteita vastaan pelkästään passiivisesti, automaattisesti tai mekaanisesti. On olemassa paljon vaihtoehtoisia tapoja reagoida, monet yllättäviäkin, mutta niistä on päätettävä yhdessä. Ne seuraavat vallitsevan aikakauden eetosta sekä yhteiskunnan henkisiä ja materiaalisia pyrkimyksiä. Maakunnan fyysisellä ympäristöllä on myös itseisarvonsa elinympäristönä, joita ovat esimerkiksi luonnonläheisyys ja puhdas ilma ja maaperä. Teknologian kehityksellä on ollut merkittävä vaikutus yhdyskuntien historiassa. Viimeisten 20 vuoden aikana muutos on ollut niin suurta ja vaikutuksiltaan merkittävää, että voidaan oikeutetusti miettiä, voivatko seuraavat 20 vuotta – ajanjaksolla 2018-2038 – tuoda mukanaan yhtä suuria muutoksia. Millennium-hankkeen johtaja Jerome Glenn (2010) arvioi, että tuleva muutos on vieläkin dramaattisempaa. Tieteen ja tekniikan kehitys noudattelee omaa suhteellisen riippumattonta logiikkaansa eikä sen ohjaus tai ennustettavuus ole osoittautunut helpoksi tehtäväksi. Tämä korostaa teknologian ennakkoinnin ja arvioinnin tärkeyttä. Keskeinen kysymys tällöin on mitä teknologioita kehitetään ja sovelletaan tulevaisuudessa maakunnan elinympäristön moninaiisiin toimintoihin.

Hämeen maakunnan tulevaisuuksia pohdittaessa on muistettava Roy Amaran (1981) esittämät tulevaisuudentutkimuksen perusteet. Ensinnäkin **tulevaisuutta ei voi ennustaa**. Tämä tarkoittaa sitä, että voimme ainoastaan ennakoida ja luoda kuvia tulevaisuuden tapahtumista ja kehityskuluista, mutta emme ennustaa tulevaisuutta. Tulevaisuudentutkimuksessa käytetäänkin yleisesti käsitettä ”useista vaihtoehtoisista tulevaisuuksista”, jotka ovat enemmän tai vähemmän valistuneita ennakoiteja (Bell 1996). Hämeen maakunnan tulevaisuuksista olisi siksi hedelmällistä tehdä useita tulevaisuuksien luotauksia – useita vaihtoehtoisia skenaarioita. Toiseksi **tulevaisuus ei ole ennalta määritelty**. Koska mahdollisia tulevaisuuksia on useita, voimme arvioida, mitä luultavasti tulee tapahtumaan, ja mikä on tapahtuman todennäköisyys. Kolmanneksi Amaran mukaan

tulevaisuuteen voi vaikuttaa. Tämän myötä tärkeää on tavoitella tietoa paitsi todennäköisistä, myös toivottavista tulevaisuuksista. Ehkäpä juuri kiinnostavinta on kartoittaa ensin mahdollisten tulevaisuuksien joukkoa ja sitten sieltä seuloa ne ”kultajyvät” eli toivottavimmat tulevaisuudet, joita kohti maakunta pyrkii suunnitelmallisesti.

Tulevaisuudentutkimus kytkeytyy myös arvojen pohdintaan. On siis arvovalinta minkälaiseen huomiseen Häme herää tulevaisuudessa.. Hämeen mahdollisia tulevaisuuksia (tulevaisuuskuvat ja skenaariot¹) on käytävä läpi myös kriittisesti pitäen mielessä se mihin tulevaisuuteen pyritään.

Megatrendit – vaikutuksiltaan vahvat tulevaisuussignaalit

Megatrendit ovat koko yhteiskunnan toimintaa muokkaavia pitkän aikavälin kehityssuuntia, joiden uskotaan jatkuvan myös tulevaisuudessa. Megatrendiä on aina tarkasteltava suhteessa johonkin muuhun ilmiöön tai asiaan. Se näyttää laajemman kehityssuunnista muodostuvan kokonaisuuden, johon tämä tarkasteltava asia osaltaan liittyy. Näin ollen esimerkiksi ympäristötietoinen elämäntapa voidaan nähdä trendinä vaikkapa suhteessa laajempaan ilmastonmuutoksen megatrendiin. Usein trendit myös vahvistavat toinen toistaan ja voivat joskus myös sulautua isompaan megatrendiin.

Megatrendejä, eli laajoja globaalisti vaikuttavia kehityskulkuja ovat etenkin seuraavat:

- 1) Ilmastonmuutos ja energiavallankumous
- 2) Väestönmuutokset
- 3) Globalisaatio
- 4) Kaupungistuminen
- 5) Digitalisaatio ja teknologian konvergenssi
- 6) Merkitystalous ja merkitysyhteiskunta

Hämeen maakunnan aluesuunnittelun toimintaympäristölle megatrendit luovat omia haasteitaan, joihin suunnittelu kietoutuu. Globalisaation ja teknologian kehitys voivat johtaa kysymään, miten paikan ja sijainnin merkitys muuttuvat. Ilmaston lämpenemisen ja luonnonvarojen ylikulutus pakottavat miettimään ilmastonmuutokseen sopeutumista ja yhteiskunnan kehittämistä hiilivapaaksi ja resurssitehokkaaksi. Väestönkasvun ja kaupungistumisen myötä huomio tulee kiinnittää taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävään alue- ja yhdyskuntarakenteeseen. Väestörakenteen muutos tekee tarpeelliseksi varautumisen ikääntyvien ja maahanmuuttajien määrän kasvuun. Elämäntapojen ja arvojen

¹ Tässä raportissa kuvatun tulevaisuuspäivän työskentelyssä ei tähdätty skenaarioiden laatimiseen, joka on aina pitkä prosessi. Sen sijaan avaintavoite oli luodata toivottuja tulevaisuuskuvia senioriasumisen suhteen asukkaiden itsensä näkökulmasta ja yhteisöluovana prosessina.

muuttuessa, on pohdittava myös sitä, kuinka yksilöiden ja yhteiskunnan tarpeet sekä uudet toimintatavat voidaan huomioida paremmin.

Digitalisaatiolla älykäs maakunta

Kaupungistuminen on maailmanlaajuinen ilmiö – megatrendi, joka tulee koskettamaan myös Hämeen maakuntaa. Hämeellä on oiva maantieteellinen sijainti pääkaupunkiseudun, Tampereen ja Turun muodostaman kasvu-Suomen keskiössä – tarpeeksi lähellä, mutta samanaikaisesti myös tarpeeksi kaukana. Näin monien asumistarpeissa ja toiveissa voivat helpostikin toteutua esimerkiksi luonnonläheinen ja maaseutumainen asumistyyli.

Vuonna 2050 jo 60 % maailman väestöstä asuu YK:n arvion mukaan kaupungeissa. Väestön siirtyessä enenevässä määrin taajaan asutuille alueille, tulevaisuuden kaupunkien on oltava turvallisempia, kestävämpiä, tehokkaampia, mukavampia, interaktiivisempia ja digitalisaation avulla ”älykkäämpiä”. Tämä uusi älykäs vallankumous on jo alkanut. Sensoripohjaisia digijärjestelmiä on jo käytössä monissa kaupungeissa kaikkialla maailmassa. Ennen pitkää, älykkäät asunnot, rakennukset ja kaupungit tulevat tuottamaan valtavan määrän tietoa, joka auttaa asukasta löytämään sähköautolleen parkkipaikan, säästämään vettä puistoissa, seuraamaan liikennettä, väkijoukkoja, ja saastetasoja ja pitämään meidät turvassa. Senioriasukkaille digilaitteista ja -järjestelmistä voi olla monenlaista apua asumisen arkeen.

Digitalisaation avulla paikkakunnat pystyvät älykkäästi hallitsemaan käytetyn kasteluveden määrää puistoissa ja puutarhoissa, mittaamaan ilmansaasteita ja jopa varoittamaan asukkaita vaarallisen voimakkaasta auringon säteilystä. Anturien antamien tietojen älykäs hallinta digitaalisella alustalla antaa lisäarvoa hallinnolle ja vaikkapa energiayhtiöille, yliopistoille ja yrityksille. Myös koko kaupungin käsite on muuttumassa. Älykäs kaupunki parantaa ympäristöä sekä vähentää kunnille aiheutuvia kustannuksia.² On monia mahdollisuuksia kehittää Hämeen alueen kuntia ja taajamia sekä tehdä niistä älykkäitä ja ympäristöystävällisiä.

Yhdyskuntarakenteen muutokset eivät välttämättä ole niin nopeita kuin oletetaan. Tämä johtuu yksinkertaisesti siitä, että rakennusten elinikä on verrattain pitkä. Julkiset rakennukset kestävät hyvin rakennettuina helposti vuosisatoja, sillat ja vastaavat rakenteet 100-150 vuotta, ja betonirakennuksetkin jopa sata vuotta. Rakentaminen on aina iso investointi ja koska käytettävien resurssien määrä on rajallinen tulevaisuudessakin, meidän on varauduttava siihen, että Hämeen maakunnan yhdyskuntarakente ei ole radikaalisti erilainen vuonna 2100 kuin se on nyt. Täydennysrakentamista kannattaa soveltaa sinne,

² Esimerkiksi jätesäiliöihin asennettavien antureiden avulla jätteiden keruu optimoidaan ottamalla huomioon jätteiden paino ja tilavuus kun jäteautojen kulkureittejä suunnitellaan. Uudet järjestelmät auttavat kuntia säästämään rahaa sekä säätelemään vaikkapa julkista valaistusta valoantureiden avulla, jotka optimoivat ja mukauttavat valaistusjärjestelmiä sen sijaan, että ne perustuvat pelkästään päivänvalon määrään alueella.

missä se on tarkoituksenmukaisinta toteuttaa ilman että asumisen laatu kärsii. Väljyys ja luonto lähellä ovat hyvin kestäviä arvoja, joita on vaikea muuttaa. Jos liikennöintitarvetta halutaan vähentää, palveluiden tulee sijaita lyhyen kulkumatkan päässä asunnoista ja työpaikoista.

Suurimmat mahdollisuudet liittyvät uuden teknologian, erityisesti digitalisaation hyödyntämiseen. Sen avulla voidaan parantaa ympäristöä sekä vähentää kunnille aiheutuvia kustannuksia. Uhkakuvat liittyvät eriarvoistumisen lisääntymiseen.³ Digitalisaation vaikutukset tullaan kokemaan voimakkaana alatasolla: arkielämässä, kotona vapaa-aikana, työpaikalla, liikennevälineissä jne. Vaikutukset tulevat olemaan voimakkaita myös ylätasolla, esimerkiksi yhdyskuntarakenteessa, joka on jatkanut hidasta hajautumistaan. Ihanneasunto on ollut pitkään omakotitalo suurella tontilla lähellä luontoa ja henkilöauto on kuulunut myös tavoitteellisen asumistilanteen varustukseen. Pitkään on esitetty tavoitteena yhdyskuntarakenteen eheyttämistä.

Monet älykkäät teknologiat, kuten älykkäät sähköverkot, älykkäät mittarit ja reaaliaikainen liikenneinformaatio ovat jo pilottikäytössä ympäri maailmaa. Asentamalla antureita ja hyödyntämällä niitä kaupungit voivat luoda tehokkaan ja älykkään palvelualustan kuntien asukkaiden ja esimerkiksi lähiöitä suunnittelevien viranomaisten käyttöön. Älykkään alustan avulla kaupungit voivat optimoida tietoa ja jakaa sitä asukkaille, yrityksille ja suunnittelijoille. Eri anturijärjestelmät voivat myös toimia yhteisenä tietovarastona tallentamalla informaatiota alustalle, johon esineiden internet kytkeytyy. Älykkäistä paikkakunnista muodostuu kokonaisuus – älykäs maakunta.

Tietoyhteiskunnan seuraajaksi ajattelemamme ”merkitys yhteiskunta” tarkoittaa, että tiedon, tavaroiden ja teknologian käsittelyn, tuottamisen ja kuluttamisen sijaan keskiössä on kulttuuristen merkitysten ja symboleiden kuluttaminen. Merkitys yhteiskunta kuvaa yhteiskuntakokonaisuutta, joka muodostuu tuotannosta, teknologiasta ja elämäntavoista. Yhä useamman yhteiskunnan toiminnon tarkoitus on luoda mielekkäitä kokemuksia kansalaisille, joista tulee aktiivisia oman ympäristönsä suunnittelijoita (kaupunkisuunnittelijoita) sekä aktiivisia energian tuottajia ja kuluttajia (prosumer). Merkitys yhteiskunnalla viitataan elämystalouden (Dator 2012; Pine & Gilmore 1999) ja omatoimisuuden perustuvan Do-It-Yourself -toiminnan yhdistymiseen. Sitä määrittelevät näkyminen, kuuluminen, osallistuminen, itse tekeminen, vaikuttaminen, yhteenkuuluvuus, oman käden jälki ja identiteetti. Mikäli digitaalinen merkitys yhteiskuntaa ajatellaan metailmiönä ja digitalisaatiota sen mahdollistavana ilmiönä sekä asumisen ja työn

³ Uhkana on, että se kehityssuunta jatkuu, jossa vähävaraiset ja maahanmuuttajat sijoittuvat tietyille huonosti suunnitelluille ja rakennetuille alueille. Vastaavasti hyvin toimeentulevat sijoittuvat omille yhä kallistuville asuinalueille, joille pienituloisilla ei ole asiaa.

sekoittumista substanssi-ilmiönä (kuva 2), voidaan seuraavat teemat nähdä tärkeinä kyseisen ilmiön kannalta⁴:

- Indokollektivismin nousu (Dator)
- Palkkatyön merkityksen mureneminen
- Uudet organisointitavat
- Etätoiminnot/monipaikkaisuus/hybriditilat
- Vertaistalous (peer-to-peer in production/governance/property)
- Jakamistalous (Airbnb ym.)
- Prosumerismi + DIY
- Mediatisaatio
- Sosiaalisen median merkitys ja vaikutus
- Tekoäly, IoT, robotisaatio, big data
- Palvelusuunnittelu
- Biomimiikka

Kuva 2. Asuminen ja työ kietoutuvat toisiinsa digitaalisessa merkitysyhteiskunnassa.

Asumisen ja työn muutos ovat osa koko yhteiskunnan murrosta, sillä asuminen on yksi ihmisen keskeisimpiä toimintoja. Työ ja tuotanto siirtyvät kohti neljättä teollista vallankumousta. Senioreiden osalta on huomattava, että vaikka eläkeläisellä ei yleensä ole

⁴ Näitä ilmiöitä on luodattu nk. horizon scanning -osioissa kahdessa hankkeessa: 1) Neo-Carbon Energy (www.neocarbonenergy.fi ja <https://www.utu.fi/en/units/ffrc/research/projects/energy/Pages/neo-fore.aspx>) ja 2) ENCORE (<http://www.utu.fi/en/units/ffrc/research/projects/Pages/encore.aspx>) Tulevaisuuden tutkimuskeskuksessa.

enää palkkatyötä, hänellä voi olla huomattavan paljon erilaisia aktiviteetteja – esimerkiksi harrastusten, järjestötoiminnan ja vapaaehtoistyön muodossa.

Monimuotoisuus ja monipaikkaisuus

Käsitteet muuttuvat ja erilaiset toiminnot kietoutuvat toisiinsa. Mitä tarkoittaa koti ja asuminen tulevaisuudessa? Millaisia uusia muotoja ne saavat? Mihin muihin toimintoihin ne sulautuvat ja millä tavoin? Uusia asumisen konsepteja syntyy mielenkiintoisesti juuri väestön vanhenemisen ja asumisen risteyksessä: hoivakoti, kotihoiva, digikoti ja ubikoti. Hoivakoteja tarvitaan vanhenevalle väestölle, mutta samalla halutaan, että ikääntyvät voivat asua mahdollisimman pitkään omassa kodissaan – näin omasta kodista tulee hoivakoti, johon voidaan vielä sijoittaa vaikka samanikäinen hoivattava sukulainen tai läheinen. Kotihoivan käsite muuntuu, kun kodinhoitajien rinnalle tulee hoivarobottien ammattikunta. Tässä yhteydessä mielenkiintoinen ilmiö on myös indokollektivismi, joka tarkoittaa yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden ihanteellista ja personoitua yhdistelmää, esim. miten vanhus voi säilyttää yksilöllisyytensä hoivayhteisössä ja vastavuoroisesti ilmentää yksilöllisyyttään yhteisön muotoutumiseen.

Digikoti on äärimmilleen varustettu tek(n)oälykoti, jossa digitalisaation avulla ohjataan ja valvotaan kaikkia kodin toimintoja ja jossa teknologia saa kernaasti olla esillä, osana arjen funktionaalista estetiikkaa. Ubikoti puolestaan on tulevaisuuden asumisen malli, jossa ubiikkiteknologiaa (kaikkiolla olevaa teknologiaa, latinan kielen sanasta ubique = kaikkiolla) hyödynnetään yhtä lailla kuin digikodissa, mutta tekniikka on upotettu piiloon kuten seiniin, rakenteisiin ja huonekaluihin. Kodin toimintoja ohjataan kosketuksen, äänen tai katseen avulla. Tekniikka pyrkii kaikkiolla asunnossa tukemaan asukkaan hyvinvointia ja ehdottaa erilaisia asioita asukasprofiilin pohjalta esimerkiksi valaistuksen, lämmön tai äänimaailman suhteen. Myös hyvin toisenlainen lähtökohta tekniikan näkökulmasta asumisen kehittämiseen tulee biomimiikasta. Biomimiikka on tekniikan laji, jossa taloja ja infrastruktuuria rakennetaan käyttämällä luontoa mallina ja esikuvana. Luonnossa esiintyvät muodot, materiaalit ja toiminnot otetaan vaikkapa talosuunnitteluun. Tuloksena voi olla mehiläiskennon muotoisia rakennuksia tai rakennuksen ilmastointi toteutettuna termiittien keossaan käyttämällä mallilla.

Asunnon omistamisen ja vuokraamisen lisäksi syntyy uusia asumisen hallinnan muotoja. Monipaikkaisuus lisääntyy, ts. ihmiset asuvat vuoden sisällä monessa eri paikassa, ei pelkästään noudattaen perusmallia ”kaupunkikoti ja kesämökki”. Maakunnan sisällä, kotimaassa, tai vaikka kahden valtion alueella saatetaan asua kahdella paikkakunnalla, joista toisella sijaitsee pieni asunto työhön liittyen ja toisella, vapaa-ajan suhteen vetovoimaisemmalla paikkakunnalla, on isompi asunto. Asumisen tulevaisuutta määrittelee energiavallankumous, jota edelleen vauhdittavat hajautuminen ja vertaistalous (Heinonen & Karjalainen 2018; Breyer 2016; Raeste 2016; Reunanen 2015). Tämänäyttäinen vallankumous muuttaa laajasti koko yhteiskuntaa ja yhdyskuntia, sekä myös maakuntaa.

Energia liittyy kaikkeen. Siihen, miten asutaan, missä asutaan, miten liikutetaan tavaroita sekä miten ihmiset liikkuvat. Prosumerismin siirtyessä kotitalouksiin, myös energiasta tulee tulevaisuudessa personoitua ja oman tuotannon kohde.

Prosumerismin yhteydessä nousee esiin myös mediatisaatio. Median kuluttajista tulee myös median sisältötuottajia. Kuka tahansa voi tuottaa tekstiä, kuvia, reportaasia mediaan. Vanhusten hiljaista tietoa voitaisiin säilyttää, kun kannustetaan seniorikansalaisia median tuottajiksi. Mediatisaatio on prosessi, jossa mediasta on kehittynyt miltei autonominen instituutio, joka alkaa oman toimintalogiikkansa voimalla ohjailla muita yhteiskunnan instituutioita ja toiminta-alueita. Joskus termi suomennetaan myös medialisaatioksi. Mediakriittisyyttä tarvitaan kaikkiin ikäryhmiin.

Yksi tulevaisuutta määrittävä kulkusuunta on niin sanottu vertaisvallankumous (peer-to-peer). Vertaisuuden ja yhdessä tekemisen merkitys korostuu jatkuvasti yhteiskunnassa, niin kaupassa, koulutuksessa, mediassa kuin teknologian kehittämisessä: on syntymässä verkottunut vertaistalous (peer-to-peer economy) (Heinonen & Karjalainen 2018; Kostakis & Bauwens 2014). Vertaistaloudella viitataan tasaveroisten yksilöiden vapaaehtoiisiin, tuotannollisiin yhteenliittymiin, jotka tuottavat vapaasti jaettavia resursseja. Tuotanto organisoidaan avoimen kommunikaation pohjalta hallinnollisten käskyjen tai markkinasignaalien sijasta. Vertaistaloutta motivoi usein ensisijaisesti muut kuin rahalliset korvaukset. (Benkler 2006; Orsi 2009.)

Vertaisverkostoissa kaupunkilaiset ja kuluttajat tuottavat esineitä, asioita ja palveluita verkostoilleen eli toisille kansalaisille ja kuluttajille. Vertaisverkostotoiminta kytkeytyy läheisesti edellä mainittuun prosumeristiseen ajatteluun, millä tarkoitetaan kuluttajan (consumer) muuntumista myös tuottajaksi (producer). Vertaisverkoston kuluttajista tulee ”prosumeristeja”, kun he osallistuvat aktiivisesti myös tuotantovaiheeseen. Futurologi Alvin Toffler (1970) lanseerasi käsitteen teoksessaan *The Third Wave*. Toffler ennakoii ”proaktiivisia kuluttajia”, jotka henkilökohtaisesti kehittävät ja muotoilevat tuotteita ja palveluita. Toffler arveli prosumeristien muuttavan sekä markkinoita että kuluttajan roolia.

Kaupunkilaisten muodostamat vertaisverkostot nousevat yhä tärkeämmiksi kaupunkitilaa määrittäviksi toimijoiksi (Comunian 2011). Yhä useamman yhteiskunnan toiminnon tarkoitus on luoda mielekkäitä kokemuksia kansalaisille, joista tulee aktiivisia oman ympäristönsä suunnittelijoita (kaupunkisuunnittelijoita) sekä energian tuottajia ja kuluttajia. Vertaistalouden vahvistumista hahmottava muutos luo uudistumispaineita jäykille kaupunkisuunnittelun prosesseille.

Vertaistalous muistuttaa jakamistaloutta (sharing economy), mutta ei ole synonyymi sille. Jakamistalous syntyi avoimen lähdekoodin yhteisöissä tavaroiden ja palvelujen vapaana jakamisena. Se voi viitata sekä a) yksilöiden keskinäiseen, ilman rahaa tapahtuvaan vaihtoon, että b) vaihtoon, jossa yksilöt luovuttavat käyttämätöntä omaisuuttaan

väliaikaisesti toisten käyttöön rahaa vastaan. Usein jälkimmäinen vaihto tapahtuu jonkin yrityksen tarjoaman palvelun avulla, jolloin puhutaan alustataloudesta (Neuvonen 2016; Botsman & Rogers 2010; Rifkin 2009 Benkler 2004.) Tunnettuja esimerkkejä alustataloudesta ovat Uber-taksipalvelu ja Airbnb-majoituspalvelu. Sekä vertais- että jakamistalouden taustalla on kuluttajien halu hallita omaa kuluttamistaan sen sijaan että olisivat hyperkuluttamisen passiivisia kohteita.

Kiertotalous (circular economy) puolestaan on yleiskäsite, jolla viitataan raaka-aineiden tai hyödykkeiden jalostamiseen ja uuteen käyttöön (Wijkman & Skånberg 2015; Neuvonen 2016). Kiertotalous korostaa hyödykkeiden ja resurssien kierrätystä ja ekologista ajattelua – vastakohtana lineaariselle taloudelle, jossa valmistetaan ja kulutetaan tuotteita, minkä jälkeen ne siirtyvät pelkäksi jätteeksi. Kiertotalous voi toteutua vertaistalouden ja jakamistalouden malleissa, mutta ei pitäydy pelkästään niissä. Kiertotaloudesta voi syntyä uusia kannattavia liiketoimintamallejakin. Alueiden ja koko maakunnan tasolla kiertotalous kytkeytyy myös omavaraistalouden tavoitteisiin.

Kuva 3. Vihreyden, digitalisaation ja kaupunkiviljelyn elementit voidaan yhdistää omavaraisuuden tavoitteeseen. Kuva: Sirkka Heinonen.

Liikkuminen ja vuorovaikutus asumisessa

Suomessa yhdyskuntarakenne on hajanainen ja etäisyydet ovat pitkiä asuntoalueiden, työpaikkojen ja palveluiden välillä toisin kuin monissa eurooppalaisissa kaupungeissa. Lähihistorian aikana autot ovat nousseet maailmassa keskeiseen asemaan liikkumisvälineenä.⁵ Vaikka Suomessa julkisen liikenteen kehittämiseen panostetaan paljon,

autot eivät tule katoamaan katutilasta. Kun tällä hetkellä 98 % liikenteestä käyttää voimanlähteenä fossiilisia polttoaineita, tulevaisuudessa tämän prosenttiluvun täytyy kuitenkin supistua voimakkaasti. Koko henkilöautoliikenne voitaisiin periaatteessa sähköistää (Heinonen & Karjalainen 2018). Häme voisi maakuntana ryhtyä sähköautoilun edelläkävijäksi. Myöskään maantieteelle emme voi mitään, sillä kunnat ja asuinalueet sijaitsevat hajallaan ja tämä sanelee aika pitkälle mahdollisuudet tiivistää kaupunkirakennetta. Sen sijaan on nähtävissä, että vertikaaliviljelmiä syntyy enenevässä määrin myös Suomeen. Perinteisen horisontaalisen peltoviljelyn rinnalle tulee pystysuoriin rakenteisiin kiinnitettyjä viljelmiä – kuten rakennusten ja rakenteiden seinille ja seinämille. Vertikaaliviljely voi keskittyä viherkatteen ja kukkien kasvattamiseen ja energiankäytön näkökulmasta tilojen lämpöeristämiseen tai jäähdyttämiseen, mutta yhä enenevässä määrin sitä käytetään hyötykasviljelyyn. Ruokaa sekä muita palveluja aletaan tuottaa yhä enemmän alueellisesti siten, että liikennöinnin tarve vähenee. Tämä liittyy myös yleiseen omavaraisuuden kasvattamiseen – niin ruoan, energian kuin palvelujen suhteen. Mitä epävarmemmassa maailmassa elämme, sitä tärkeämmäksi arvoksi muodostuu omavaraisuus.

Heikot signaalit nostavat merkityksellisen ympäristön, ruohonjuuritason ja hybriditilat maakunnan vetovoimatekijöiksi

Megatrendien ja trendien lisäksi on hyödyllistä hahmottaa tulevaisuuden muutosta myös uusien nousevien kehitysilmidiöiden osalta. Heikot signaalit ovat oraalla olevia merkkejä mahdollisesti vahvistuvista ilmiöistä. Tällaisia signaaleja voivat olla esimerkiksi itse tekeminen (DIY = Do It Yourself), hidas elämä (slow life), kulutuksen vapaaehtoinen vähentäminen (downshifting), uusyhteisöllisyys ja omavaraisuustavoittelun äärimuotona henkiinjäämisvarustelu (survivalismi). Heikko signaali voi olla myös uudenlaisen kasvun mallin tavoittelu. Kasvun logiikan kyseenalaistamisessa on kyse talouskasvun lineaarisen prosessin kriittisestä tarkastelemisesta. Rajallisessa maailmassa ei voi tuudittautua loputtomaan aineelliseen kasvuun. Tarvitseeko meidän päästä eroon vanhasta lineaarisen kasvun käsitteestä tavoittaaksemme oikeudenmukaisen ja kestäväen talouden? Kenties lineaarisen kasvun sijaan on huomioitava vaihtoehtoisia ja uusia kasvun malleja. Tällaisia ovat esimerkiksi luonnonvarojen tuhlaamista karttavat kiertotalouden, palvelutalouden ja aineettoman tietotuotannon vahvistamisyritykset sekä edellä kuvatut vertaistalouden ja jakamistalouden hybridimallit. Palveluyhteiskunnan kasvun malli ei tarkoita tuotannon toiminnan häviämistä, vaan sitä, että tuotannollisesta toiminnasta tulee yhä enemmän palvelujen kaltaista toimintaa. Yhä isompi osa yritysten liiketoiminnasta tulee palveluista. (Wilenius 2016).

Ennusteissa ja skenaariotyössä usein huomio kiinnitetään jatkuvuuksiin ja trendeihin. Kuitenkin Nassim Talebin (2007) mukaan maailmaa muuttavat eniten yllätykset ja

epäjatkuvuudet. Asiantuntijainstituutioille tämä asettaa haasteen pysyä kehityksessä mukana. Useissa projekteissa ei oteta huomioon yllättäviä teknologisia muutoksia tai uusia vaihtoehtoja.⁶

Miten maakunta voi hyötyä teollisuuden murroksesta?

Teollinen vallankumous vaatii Rifkinin (2011)⁷ mukaan kaksi samanaikaista lomittuvaa kehitystä, uuden energiatuotannon mallin sekä uudenlaisia kommunikaatioteknologioita. Kolmannen teollisen vallankumouksen tietä viitoittavat uusiutuvat energiamuodot sekä internet ja digitaaliset tuotantovälineet kuten 3D-printtaus. Neljäs teollinen vallankumous puolestaan tarkoittaa fyysisten, digitaalisten ja biologisten maailmojen yhdistymistä. Kaikkialla läsnä olevan, *ubiikin*, informaatio- ja kommunikaatioteknologian myötä teollista tuotantoa voidaan tehostaa huomattavasti ja jopa automatisoida kokonaan. Keinoäly ja koneoppiminen hoitavat tehtäviä, joita aiemmin uskottiin vain ihmisten kykenevän hoitamaan – esimerkiksi sairauksien diagnosoimista. Liikenne voidaan jopa kokonaan automatisoida. Yksilöiden geeniperimä voidaan selvittää murto-osalla nykyisistä kustannuksista, minkä ansiosta lääkehoitoa voidaan räätälöidä ja sairauksia ennaltaehkäistä nykyistä paremmin. On hyvä muistaa, että neljäs teollinen vallankumous ei ajallisesti seuraa kolmatta, vaan molemmat nostavat esiin saman kehityksen eri puolia ja tapahtuvat samanaikaisesti ja päällekkäin. Toisin sanoen kyse on käytännössä samasta asiasta mutta eri käsittein ja painotuksin.

Pitäisikö Hämeen maakuntastrategiaa kenties täydentää neljännen teollisen vallankumouksen keskeisillä elementeillä? Tällaisia näkökulmia voisi tarjota edellä mainittu energian vallankumous ja ajatus siitä, että sähkö tuotetaan uusiutuvalla energialla ja fossiiliset polttoaineet korvataan synteettisillä materiaaleilla. Aurinko- ja tuulivoiman vaihtelevan tuotannon tasapainottaminen tapahtuu tehokkaalla varastoinnilla ja lisäksi resurssien jakamisella. Digitalisaatioon ja vertaisjärjestelmään tukeutuva hajautettu energiajärjestelmä tukisi myös vertaisyhteiskunnan etenemistä, sillä tuotantojärjestelmät hajautuvat yhä pienempiin yksiköihin. Pentti Malaskan (2010) esittämä ajatus uuskasvusta on Tekes-rahoitteen Neo-Carbon Energy -tutkimushankkeen⁸ keskiössä. Malaskalaisittain kasvu on hyvinvoinnin kasvua, jossa ihminen on sulassa sovussa luonnon ja ympäristön kanssa. Hämeen maakuntakaava voisi aktiivisesti ennakoita siirtymistä kohti 100 % uusiutuvaa energiajärjestelmää ja hakea uuskasvusta uudenlaista elinvoimaisuutta.

Rakennettu ympäristö on jäykkää ja sellaisenaan haastaa ennakoinnin. Energiavallankumous tulee kuitenkin muuttamaan koko yhteiskuntaa, yhdyskuntia, infraa ja maakunnan vetovoimaa, joten tulisi kysyä, millaisia tilavaroituksia tulevaisuuden energiaratkaisut

⁶ Mm. Kansainvälinen energiajärjestö ei ole huomionut aurinkoenergian käytön ripeää kasvua. Esimerkiksi ensimmäinen Solar Technology Roadmap 2050 julkaistiin vasta vuonna 2014.

⁷ Ks. myös Heinonen et al. 2015; Heinonen & Karjalainen 2018.

⁸ Ks. www.neocarbonenergy.fi.

vaativat. Ääreisnäöllä on systemaattisesti tunnistettava ne suunnat, mihin maailma on menossa. Maakuntakaavasta voitaisiin tehdä tulevaisuuskaava! Se merkitsee sitä, että kaavatyössä otetaan huomioon samanaikaisesti sekä vahvoja muutostekijöitä että orastavia merkkejä (heikot signaalit), mutta myös varaudutaan yllätyksiin. Deliberoiva ennakointi (deliberative foresight) tarjoaa mahdollisuuden siihen, että yhdessä kaikkien toimijoiden kanssa mietitään tulevaisuuden kehitysvaihtoehtoja ja valitaan toivottavin tulevaisuuskuva. Deliberaatiolla tarkoitetaan tasapuolista, eri näkemykset huomioon ottavaa ja parhaiden perustelujen punnitsemiseen pohjautuvaa keskustelua. Siihen liitetään usein synonyymeja kuten julkinen harkinta, puntaroiva keskustelu ja järkeily.⁹ Ennakointiin kuuluu jo valmiiksi osallistumisen elementti. Esimerkiksi tulevaisuustyöpajoissa on hyvä olla mahdollisimman monia eri tahoja edustavia osallistujia kohteena olevan teeman tai ongelman monipuoliseksi ratkaisemiseksi. Tätä osallistumisen ulottuvuutta onkin alettu kehittää syvällisemmäksi. Deliberoiva ennakointi mahdollistaa niiden tahojen osallistumisen, joiden tulevaisuudesta on kysymys. Tällöin osallistumisen muodoiksi ei enää riitä pelkästään kuulemiset ja äänestykset annetuista vaihtoehdoista, vaan aito osallistuminen tulevaisuuksien rakentamiseen ja sitä koskevaan päätöksentekoon.

Mitkä voisivat olla maakunnan keinot luoda ”Hyvän Huomisen Häme”, joka on ekoölykäs viihtyisä maakunta kestävän ja kauniin arjen näyttämönä? Tähän tarvitaan ensimmäiseksi vahva yhteisesti luotu visio, eli selkeä tulevaisuuden tahtotila. Vision toteuttamiseksi laaditaan toimijakeskeinen ja systemaattinen tulevaisuusstrategia. Profilointi, priorisointi ja perinteistä ammentaminen

Summa summarum: asuminen on elämys! Asumisen tulevaisuuden menestystekijä ”*primus inter pares*” on se, miten hyvin rakennukset, asunnot ja lähiympäristö vastaavat asukkaiden tarpeisiin ja odotuksiin osana uutta yhteiskuntavaihetta – digitaalista merkitysyhteiskuntaa

(Heinonen 2018)

(mukaan lukien käytöstä poistuneet tuotantoalueet, nk. brownfield-alueet) ovat strategian keskiössä. Talous ja kulttuuri eivät ole vastavoimia, eli kulttuuriin panostaminen ei ole pois taloudesta vaan voi rikastuttaa sitä. Kaunis ja kestävä arki ottaa huomioon myös asumisen monimuotoisuuden ja monipaikkaisuuden kehityssuunnat.

⁹ Lähde: <http://www.deliberaatio.org/~delibero/wordpress/?p=698>

Tulevaisuuksien pohdintaan myös yllätykset

Hämeen tulevaisuuksia luodattaessa ja toivottavia tulevaisuuksia hahmoteltaessa sekä valittaessa on syytä pitää mielessä, että Talebin mukaan maailmaa muuttavat eniten yllätykset. Näin ollen tulevaisuusajatteluun kuuluu ymmärtää kehityksen epäjatkuvuudet ja aivan epätodennäköisetkin tapahtumat. Tulevaisuudentutkimuksessa tällaisia tapahtumia kutsutaan nimellä ”villi kortti” tai ”musta joutsen”. Maakunnan ennakoituvuudessa voisikin tehdä myös tulevaisuustyöskentelyprosessin, jossa tunnistetaan ja perataan mahdollisia mustia joutsenia sekä uhkien että mahdollisuuksien valossa. Mustat joutsenet itsessään voivat olla vaikutuksiltaan sekä kielteisiä että positiivisia.

Yksisilmäisesti lineaarisen ja lyhyen aikavälin talouskasvun tavoittelun hylkääminen voi yllättäen olla myös toivottu tulevaisuuskuva (pitkällä aikavälillä), mikäli sen puitteissa pystytään selättämään vanhan talouskasvun rasitteet ja synnyttämään uutta kasvua. Tällaisessa uuskasvussa ihmisten hyvinvointi ja ympäristön hyvä laatu synnyttävät uusia mahdollisuuksia myös talouden ansaintalogiikkaan. Hidas elämä, biomimiikka, luomutuotanto ja hybriditilat sekä eri paikkakuntien profiloituminen voivat tarjota sekä laadukkaan elinympäristön että toimeentulon vaikkapa hyvinvointi- ja ekomatkailupalvelujen kautta.

Hämeen vetovoimatekijöinä ovat etenkin ihmisen kokoinen mittakaava ja rauhallisen elämän puitteet. Lisäksi sijaintitekijät ovat klassisen kriittisiä. Huomiota kannattaa kiinnittää kuitenkin myös Aron (2016) korostamiin pehmeisiin vetovoimatekijöihin ja niille suotuisten edellytysten luomiseen. Näitä ovat alueen tunnelma ja ilmapiiri, tarina, identiteetti, historia ja kerroksellisuus, tapahtumat ja elämykset, vetovoimakohteet, kulttuuri- ja vapaa-ajan vetovoimapalvelut, urbaani pohina jne. (Ibid.) Täältä pohjalta Hämeen tulevaisuuskuvia voi lähestyä mielenkiintoisesti. **Mikä on Hämeen maakunnan puhuttelevin Tarina? Voisiko se olla: Hitaudesta (i.e. rauhallisesta elämäntavasta ja harkitsevasta verkkaisuudesta) hyvinvointia uuttava Häme?**

Häme voisi profiloitua **viihtyisänä ja vetovoimaisena ekoseutuna¹⁰, joka parhaimmillaan muodostaa puutarhakaupunkien verkoston ja edustaa digitaalista merkisyhteiskuntaa.** Kaupungin ja maaseudun parhaiden elementtien yhdistäminen ”Rus in urbe” (Heinonen 2007) on myös elinvoimaisuuden tae ja siinä voi hyödyntää tehokkaasti digitalisaation ja teknologian mahdollisuuksia. Hämeen liiton rooli tulevaisuuden toteuttajana voisi olla valmentaja, joka turvautuu hybridiseen hallintomalliin. Siinä perinteinen kaavatyo ja

¹⁰ Ekoseudusta ks. Heinonen & Halonen 2007.

aluekehittäminen nivotaan yhä kiinteämmin ”tulevaisuusstrategian” laatimiseen ja jatkuvaan, systemaattiseen ennakointityöhön. Hybridisyys – kokonaisvaltainen tulevaisuuden yhdessä suunnittelemisen ja tekemisen malli – tarkoittaa myös kaikkien toimijoiden kutsumista tällaiseen tulevaisuusprosessiin, yhteisen tahtotilan luomista ja tiekartan laatimista sitä kohti. Tulevaisuussessio seniorikansalaisten kanssa on esimerkki tällaisesta lähestymistavasta. Työskentelyn ideat otetaan myös vakavuudella mukaan viranomaissuunnitteluun. Luonnollisesti kaikkia toiveita ei voi sellaisenaan ja välittömästi toteuttaa. Siksi tarvitaan tiekarttaa hahmottamaan toiveiden ajoittamista ja toteuttamismuotoja konkreettisina toimenpiteinä ja suunnittelun tuloksina. Ennakointi on jatkuva prosessi, jossa edelliset, mielellään erilaisina toteutuksina (tulevaisuusverstaat, metodien kokeilut, heikkojen signaalien ja mustien joutsenten analyysi) etenevät vaiheet antavat syötteitä ja osviittaa etenemiselle.

3. TULEVAISUUSKARTTA – MENETelmä TOIVOTTUJEN TULEVAISUUKSIEN VISIOINTIIN

Tulevaisuussessiossa Sirkka Heinosen alustuksen jälkeen osallistujat kutsuttiin työskentelemään tulevaisuuskarttamenetelmällä. Kyseessä on tulevaisuuden ennakkoinnin harjoitus, joka toteutettiin tätä tilaisuutta varten räätälöitynä verstaana. Tulevaisuuskartta-mielikuva on tulevaisuudentutkimuksessa käytetty apuväline. Sen välityksellä voi ikään kuin sijoittaa itsensä, yhteisönsä ja ympäristön ”tulevaisuuden kartalle”. Tulevaisuus häämöttää horisontissa ja siellä näkyy hämärästi hahmoja, toimijoita, rakenteita ja tapahtumia. Tulevaisuuskartan avulla voi löytää polkuja hahmottamaan selkeämmin tarkasteltavan tulevaisuuden. Tulevaisuuskartasta on ennakointimetodina monia erilaisia sovelluksia. Tilaisuudessa käytetty Tulevaisuuskartta-metodi on aivan uusi ja sitä on kehitetty Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen Helsingin toimistossa ja hyödynnetty etenkin maantieteen peruskoulutuksen saaneiden tulevaisuudentutkijoiden aloitteesta. Näin ollen metodissa käytetään mielellään fyysistä paikkaa, josta täydennetään olemassa olevaa pohjakarttaa tai tehdään kokonaan uusi kartta. Prosessia voi hyödyntää millä maantieteellisellä tasolla tahansa – maanosan, valtion, maakunnan, kaupungin, kaupunginosan tai vaikkapa saaren¹¹ tasolla. Tuossa kartassa voi sitten paikantaa sellaisia elementtejä – toimijoita, rakenteita, luontoa ja tapahtumia, joita harjoitukseen osallistujat toivovat näkevänsä ja kokevansa tulevaisuudessa.

Tilaisuuden osallistujat pääsivät näin mukaan metodisen kehityksen prosessiin.¹² Tietyissä tapauksessa kartta on valmiina, mikäli tiedetään tarkkaan suunnittelukohde. Silloin

¹¹ Tällainen saarisovellus toteutettiin Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen Helsingin toimiston tutkijoiden kesken elokuussa 2018.

¹² Tätä tilaisuutta varten tehtiin etukäteen räätälöity sovellus Sirkka Heinosen ja Hazel Salmisen ennakkosuunnitteluna. Varsinaisen työskentelyn päämoderaattorina toimi Hazel Salminen. Hämeen liiton edustajat avustivat prosessissa.

työstetään suoraan kyseessä olevalle karttapohjalle. Toisessa tapauksessa voidaan mennä fyysisesti valitulle suunnittelualueelle ja ideoita siellä asioita, joita kirjataan ja kuvataan kartalle. Kolmannessa tapauksessa, kuten tässä, sovellettiin ideointikarttaa, jossa osallistujat saivat paikan päällä valita vapaasti maantieteelliset kohteensa Hämeenlinnan kaupungin tai vaihtoehtoisesti oman asuinkunnan alueelta. Kartalle sai vapaasti piirtää, kirjata kuvioita tai symboleja sekä kirjoittaa kuvaavia, tulevaisuutta visioivia sanoja ja lauseita.

Tulevaisuuskarttatyöskentely eteni seuraavissa vaiheissa:

Alueittainen ryhmäjako ja siirtyminen ryhmiin

Kartta, jonka keskellä oli Hämeenlinnan keskusta, oli jaettu pääväylien pohjalta neljään osaan, ja osallistujat pyydettiin ryhmittäytymään asuinalueensa tai tutuimman alueen mukaan. Ryhmiä muodostui yhteensä kahdeksan.

Tulevaisuuskuvittelu

Koska tässä tilaisuudessa ei ollut mahdollisuutta mennä fyysisesti siihen tilaan/ympäristöön, josta visiokarttoja oltiin tekemässä, tehtiin sen sijasta mielikuvaharjoite. Harjoitteessa ohjattiin osallistujia kuvittelemaan hiljaisuudessa ja silmät kiinni se itselle tuttu paikka sekä sen ympäristöä, ja pikkuhiljaa antamaan ajan kuluu – edeten vuosissa. Lopuksi päädyttiin mielikuvaharjoituksessa päätetilana vuoteen 2038. Tästä kuvitellusta ympäristöstä osallistujia pyydettiin seuraavaksi piirtämään kartat ja kuvailemaan sen hetken tilannetta, palveluja, rakennuksia sekä infraa.

Yksilötulevaisuudet kartalle

Kullekin osallistujalle annettiin hetki aikaa visioida oman alueensa tulevaisuutta sekä piirtää ja sanoittaa ne paperille. Tämä osio on tärkeä, jotta kukin saa ensin miettiä itsekseen ennen ryhmätehtävää, jossa joudutaan jo sopimaan yhteisestä visiosta ja tekemään kompromisseja.

Ryhmän yhteinen visio sekä nimi kartalle

Yksilöllisten tulevaisuuskuvien piirtämisen jälkeen osallistujia pyydettiin jakamaan omat ideansa ja tulevaisuuskokemuksensa ryhmänsä kanssa. Ryhmille annettiin isommat fläppitauluarkit, johon pyydettiin kuvaamaan ryhmän yhteistä näkemystä valitun alueen tulevaisuudesta. Lopuksi ryhmien tuli antaa yhdessä tehdylle tulevaisuuskartalle iskevä nimi.

Purku ja keskustelu

Tilaisuuden lopuksi jokainen ryhmä esitteli vuorollaan karttansa sekä pääkohdat käymästään keskustelusta oman alueensa kehittymisestä vuoteen 2038 mennessä.

Kuvat 4 ja 5. Tärkeää työskentelyssä oli jakaa ideat koko osallistujajoukolle.

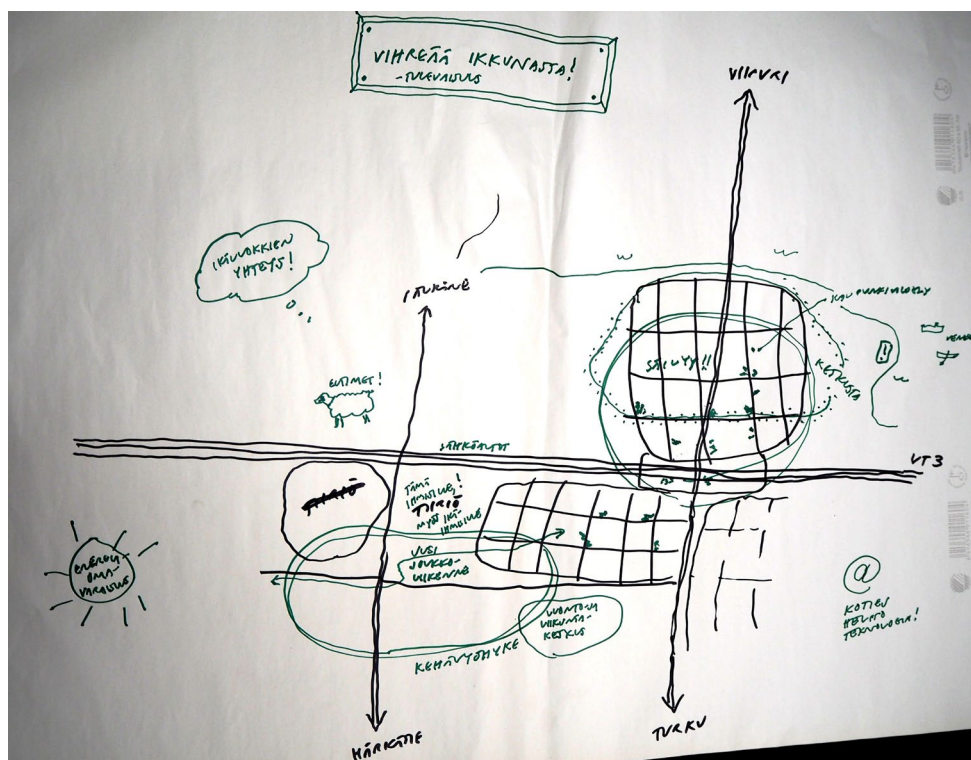
4. TULEVAISUUSKARTTATYÖSKENTELYN TULOKSET JA ANALYYSIA

Tässä luvussa esittelemme ja analysoimme tulevaisuuskarttatyöskentelyn satoa, painottuen osallistujien ryhmissä tuottamiin visioihin Hämeenlinnan seudun tulevaisuuden asumisen ja arjen ympäristöistä.

Ryhmät kehittivät yhteensä kahdeksan visiokarttaa, jotka he nimesivät seuraavasti: Virtaa vedestä; Kiva kortteli; Vihreää ikkunasta; Visamäki – sosiaalinen kehittäminen; Heikin piha; Asuinkortteli X – sukupolvien yhteisöllinen kortteli Juttula; Ikä-ikä-elämä. Yhden ryhmän kartalla ei ollut nimeä, joten nimesimme sen sisällön mukaisesti Kahden kokonaisuudeksi. Seuraavaksi esittelemme tiiviissä muodossa ryhmien tuottaman sisällön.

Ryhmien työstämät visiot

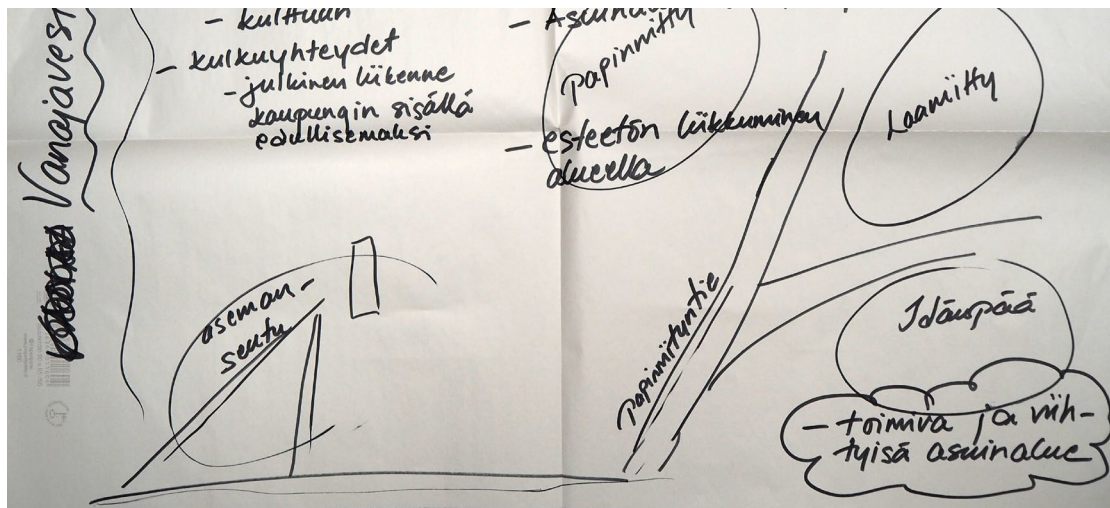
Vihreää ikkunasta! – tulevaisuus

Tässä tulevaisuuskartassa kahdeksi keskeiseksi kaupunginosaksi on merkitty Hämeenlinnan keskusta sekä Tiiriö keskustan luoteispuolella. Keskusta kuvataan säilytettäväksi ennallaan, mutta Tiiriön halki kulkee uusi joukkoliikenneyhteys ja sitä kuvataan sanoin ”Tämä ihmisille!” ja ”myös ikäihmisille”. Tiiriötä ympäröi kehävyöhyke ja sen eteläpuolelle on luonnosteltu luonto- ja liikuntakeskus. Erityisiä mainintoja tällä Hämeenlinnan seudun tulevaisuuskartalla ovat saaneet ”ikäluokkien yhteys”, ”eläimet” (kuvassa lammas), ”energiaomavaraisuus”, ”veneet” Vanajavedellä heti keskustan tuntumassa, sekä ”kotien helppo teknologia!”.

Kahden kokonaisuus

Ryhmä 2, jonka tulevaisuuskartat nimettiin kirjoittajien toimesta ”Kahden kokonaisuudeksi”, teki laajan tulevaisuusvision, jossa kuvattiin kahta aluetta: Asemanseutua sekä Papinniityn, Laaniityn ja Idänpään muodostamaa asuinalueetta.

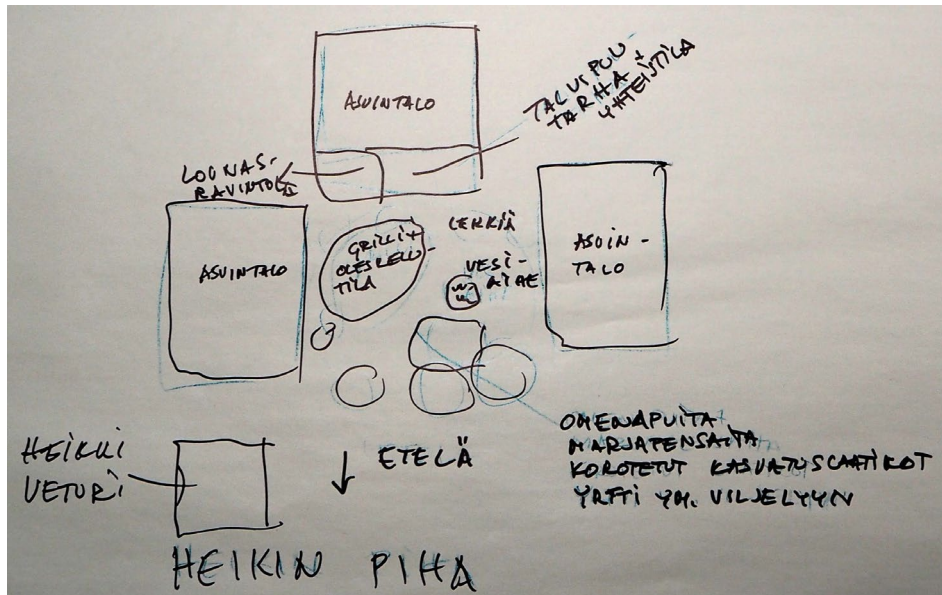
Asemanseudun osalta tärkeänä nähtiin Vanajavesi ja rantareitti, sote-palvelut, keskustan palvelut (kaupat, kulttuuri) sekä kulkuyhteydet (julkista liikennettä kaupungin sisällä toivottiin edullisemmaksi).

Papinniityn/Laaniityn/Idänpään osalta tärkeänä pidettiin julkisen liikenteen hyvät yhteydet, monipuoliset kaupat (erikoiskaupat, esim. vihermymälä, rautakauppa), koulut ja päiväkodit, sote-palvelut, Aulangon puistometsä/virkistysmetsä, lapsiystävällinen kehittäminen sekä asuinalueiden tasapuolinen kehittäminen sekä esteetön liikkuminen alueella. Tiivistäen, tämä visioitiin toimivaksi ja viihtyisäksi asuinalueeksi. Tulevaisuuskartassa esitetään yksityiskohtainen visio hyvin ”hoidetun virkistysmetsän” ja asuinalueen yhdistäminen valaistulla kevyen liikenteen polulla. Erityisesti mainitaan asfalttipäällysteinen Heimontie sekä hoidetut viheralueet.

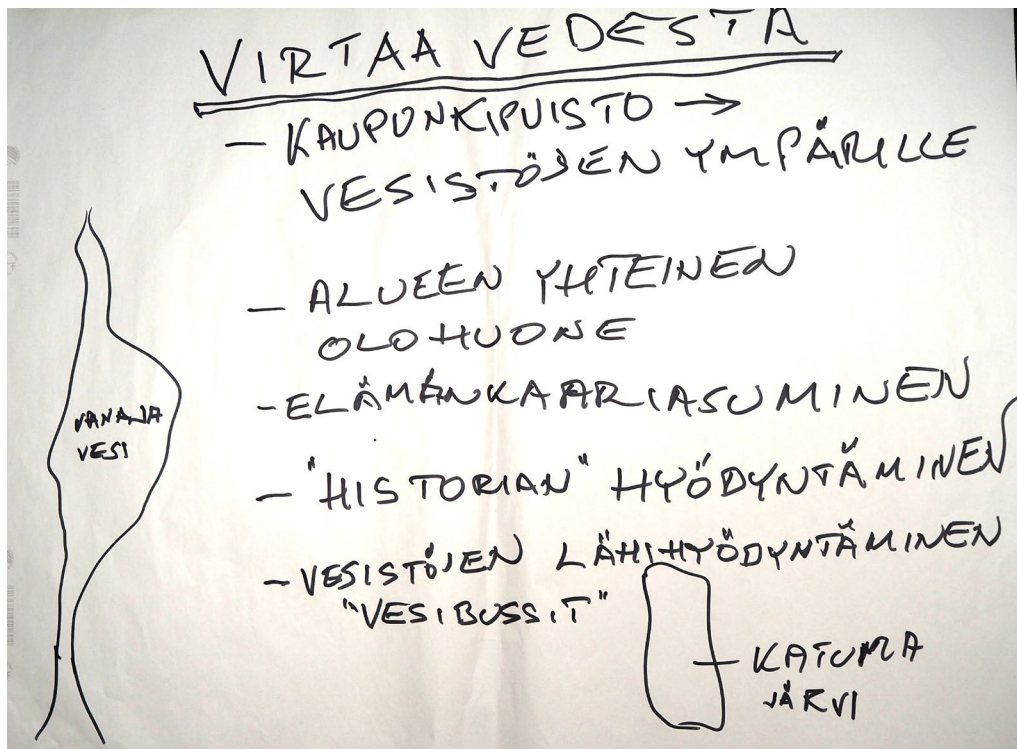
Heikin piha

Ryhmä, joka ideoi Heikin pihaa, piirsi kaksi eri tulevaisuuskuvaavaa: yhden itse Heikin pihan alueesta ja toisen sen eteläpuolella sijaitsevasta alueesta.

Heikin piha koostuu kerrostaloryppästä, jonka keskellä on oleskelupiha. Siitä osa on katettua talvipuutarhaa, jossa yhteinen oleskelutila (kahvila tms.). Pihalla on istutuksia, grillipaikka tms. ja vesialue. Yhden talon pohjakerroksessa on lounasravintola sekä juhlatila ja mahdollinen vuokrattava vierashuone. Yhteistilassa olisi myös talvipuutarha. Asuintaloissa on niin vuokra-, osaomistus kuin omistusasuntojakin sekä talonmies.

Virtaa vedestä

Ryhmä, joka otsikoi tulevaisuuskarttansa tällä nimellä visioi, että vuonna 2038 keskeisin elementti Hämeessä on vesi, etenkin Vanajavesi ja Katumajärvi. Vesistöjen ympärille on rakennettu kaupunkipiisto ja vesibusseilla hyödynnetään vesistöjä myös liikkumiseen. Asuinalueilla on kullakin yhteiset olohuoneet asukkaiden käytettävissä. Elämänsykliä otetaan huomioon ja historiaa hyödynnetään.

Asuinkortteli X

Ryhmä ideoi sukupolvia yhdistävää, yhteisöllistä kokeilukortteliä nimellä Asuinkortteli X tai ”Juttula”, ja keskittyi kolmeen asiaan: korttelin kerrostaloihin, piha-alueeseen sekä liikkumiseen/autoiluun.

Kerrostaloissa harrastetaan parveke- ja ötökkäviljelyä, ja etenkin teknologisten ratkaisujen avulla helpotetaan arkea sekä tehdään siitä mielenkiintoisempaa: aulatiloissa on virtuaaliset tarinakartat, joissa kerrotaan rakennuksen historiasta, ja huoneistoissa on terveyskopit. Asunnoissa on 3D-tulostimet sekä ruokia että lääkkeitä varten, ja viestit lähtevät lääkäreille automaattisesti. Kuljetuspalvelut hoidetaan droneilla (nelikoptereilla) parvekkeiden kautta.

Piha-alueella painottuu Rengon metsien elämyksellisyys. Pihalla on kaupunkiviljelyä ja yhteisviljelymaita, joissa kasvaa hyötykasveja asukkaiden käyttöön.

Liikkuminen on tehty helpoksi ja ympäristöystävälliseksi; talojen yhteydessä löytyy sähköautojen latauspisteet. Autopaikkoja on puolet vähemmän kuin vuonna 2018, ja liikenteen melu on myös vähentynyt. Robottiautoja on käytössä, ja kortteleiden välillä on pyöräily- ja kävelyreitit.

Ryhmä ideoi myös miten tämänlainen kokeilukortteli on mahdollista toteuttaa: rikkomalla byrokratiaa, keksimällä uusia rahoitusmalleja sekä kokeilemalla uutta arkkitehtuuria ja muotoja.

Kiva kortteli

Ryhmä ideoi "Kiva kortteli" –nimisen asuintalokompleksin, jossa neljän asuintalon reunustama yhteispiha on asumisen keskiössä. Pihalla on klubitalo, jossa mm. kirjasto, sauna sekä juhlatila, ja sen ympärillä on vehreyttä (kukkia, pensaita, nurmikkoa, puutarha) sekä lapsille leikkipaikka. Korttelilla on oma talonmies ja yhteisöohjaaja, mikä nostaa elämisen laatua ja helpottaa arkea.

Osallistujien yksilöllisesti tekemät visiot

Tärkeä osa työpajaprosessia oli, että jokainen osallistuja sai ensin kuvitella ja visioida asuinalueensa tulevaisuutta itsekseen. Analyysin kannalta tässä raportissa keskeisemmiksi nostetaan kuitenkin ryhmissä työstetyt kartat, sillä niiden tekemisessä osallistujat ovat jo joutuneet perustelemaan ideoitaan sekä löytämään jonkinasteisia kompromisseja erilaisten toiveiden ja visioiden törmäyksessä. Toisaalta myös uusia ideoita on todennäköisesti syntynyt keskustelun myötä, kun puheeksi nousseista teemoista on saatu uutta inspiraatiota, ja karttaa piirrettäessä on yhdessä keksitty lisää elementtejä ja toimintoja. Samalla emme halua kokonaan jättää yksilökarttoja sivuunkaan, joten esittelemme tässä niistä esiin nousseita teemoja sekä Hämeen tulevaisuuden tiekarttaa huomioon otettavia ideoita ja ehdotuksia. Osallistujien yksin tekemien karttojen sisällöt löytyvät tekstimuodossa kokonaisuudessaan (nimitiedot poistettuina) listattuina raportin lopussa liitteessä 1.

Karttojen analyysi

Karkeasti jaoteltuna ryhmien kartat kuvasivat kahdenlaisia alueita: joko urbaanimpaa, mahdollisesti keskustammassa sijaitsevaa kerrostalokorttelia, jossa rypäs asuintaloja ja yhteisöllistä asumista eri muodoissa, tai lähiö- tai maaseutumaisempaa aluetta, jossa luonnon virkistyskäyttö ja hyvät liikenneyhteydet ovat keskeisessä roolissa.

Analysoimme ryhmien luomia karttoja eri näkökulmista. Totesimme esimerkiksi, että ympäristöelementeistä vahvimmin esiin nousi luonto eri muodossa (vesi ja metsät/puistot) ja asuinkortteli kokonaisuutena, sekä toimintaelementeistä yhteisöllisyys/vuorovaikutus, liikkumismahdollisuudet (sekä liikunta- että liikenne) ja osittain myös viljely, kaupunki- ja yhteisöllisen viljelyn muodossa. Teknologiaelementtejä ei painotettu yhtä paljon, mutta muutama arkea tukeva palvelu mainittiin, esim. nelikoptereilla (drone) hoidettavat kuljetuspalvelut. Näitä elementtejä avataan seuraavaksi.

Ympäristöelementit:

Virkistystä metsistä, ruokaa puistoista: Useasta ryhmäkartasta näkyy, että (kaupunki)metsät ja puistot koetaan tärkeiksi, etenkin virkistysalueina. Erikseen mainittiin Aulangon puistometsä/virkistysmetsä, Rengon metsät, Kutalanjoen ympäristön muuttaminen puistoksi, Engelinrannalle puistoalue sekä Ahveniston Natura-alue.

Liikettä laineilla ja vesi valttina: Kartoissa ja kuvauksissa vesielementtejä näkyi paljon, ja etenkin Vanajavesi sekä sen rantareitti mainittiin useasti, mutta myös muita vesialueita kuten Katumajärvi ja Kutalanjoki. Myös ryhmätöiden purkukeskusteluissa kävi ilmi, että vesi on tärkeä elementti Hämeen seudulla asuville. Joihinkin karttoihin oli yhdistetty liikenne ja vesi ja mainittu vesibussitaksit liikennepalveluna.

Yhteispiha asumisen sydämenä: Vaikka tämänlaista mallia ei ennen karttatehtävää esitetty, niin puolet ryhmistä oli valinnut visiokarttansa kohteeksi jonkin muotoisen korttelimaisen pihan, jossa yhteiskäytössä olevaa sisäpihaa reunustavat asuinkerrostalot. Rakennuskokonaisuus on täten suunniteltu niin, että ne ikään kuin keskittyvät pihalla tapahtuvaan toimintaan ja toimivat omina yksiköinä muuhun naapurustoon verrattuna.

Toiminnalliset elementit:

Yhdessä tekemisen halu: Lähes kaikissa kartoissa keskeinen elementti oli asumisen ja arjen tekeminen yhteisöllisemmäksi. Tapoja edistää yhteisöllisyyttä olivat mm. yhteiset pihat istutuksineen ja grilleineen, jaetut juhlatilat ja korttelikahvilat, sekä yli sukupolvien tehtävää toimintaa, kuten yhteistyö päiväkodin ja vanhempien asukkaiden välillä. Asuintalot voisivat olla myös yhteisomistuksessa asukkaiden kesken.

Kaikkialle kaikin tavoin kätevästi: Korttelimaisemmissa kartoissa liikkuminen mainittiin hieman vähemmän kuin kartoissa, joissa kuvattiin laajempia asuinalueita. Näissä erikseen todettiin, että julkisten yhteyksien tulisi olla hyvät (tiheämmät vuorovälit ja edullisemmat liput kuin nyt), ja myös kevyen liikenteen yhteydet kätevät. Julkista liikennettä ja omaa liikkumista täydentämään ehdotettiin yhteissähköautoja, jotka voivat olla parkissa heti asuinrakennusten vieressä. Myös liikunta- ja ulkoilumahdollisuudet nähtiin tärkeinä (puistot, ulkoilureitit jne.), ja esitettiin esimerkiksi nykyisen lasten leikkikentän muokkaamista ikääntyneiden liikuntapaikaksi. Esteettömyys nousi myös esiin, eikä vain ikääntyneiden

asukkaiden liikkumistarpeisiin liittyen vaan myös lapsiperheille tärkeänä asuinalueen attribuuttina.

Pelloilta parvekkeille: vapaata ja vakautta lisäävää viljelyä: Maaseutumainen viljely ei noussut näissä tulevaisuusvisioissa esiin ollenkaan, mutta kaupunki- ja hyötyviljely sitäkin useammin. Ryhmät esittivät, että yhteispihoilla voisi kasvattaa kasviksia, puistoissa hedelmäpuita ja parvekkeilla jopa hyönteisiä! Jotta tuotettu ruoka pysyisi puhtaana, nähtiin tärkeänä, että asuintalojen lähistöt olisivat autottomia ja/tai liikenne hoidettaisiin sähköautoilla (ks. ed. kohta).

Muut tärkeät teemat:

Näiden selkeästi esiin nousseiden teemojen ja elementtien lisäksi pinnan alla poreilivat myös omavaraisuus sekä teknologia. Harva ryhmä mainitsi erikseen spesifejä teknologisia ratkaisuja, mutta esimerkkeinä mainittakoon nelikopterit (dronet), jotka toimivat kuljetuspalvelujen tukena sekä asunnoista löytyvä terveyskoppi, jonka avulla voi tarkistaa oman terveydentilansa ja tulostaa lääkkeensä ym. Omavaraisuus liittyi ruoan lisäksi (omat viljelylaarit, ötökkätarhat jne.) sähköntuotantoon ja mainittiin joko nimenomaisesti tai lähinnä aurinkopaneelien asettamisella rakennusten katoille. Aurinkopaneeleita oli visioinut sekä ryhmät että yksittäiset henkilöt, niin kerrostalokortteleihin kuin omakotitaloihinkin.

5. HÄME 2038 – SUOSITUKSET JA TIEKARTTA HYVÄN HUOMISEN ASUMISEEN

Tässä luvussa vedämme yhteen tulevaisuuskarttatyöskentelyn tuloksia, niiden pohjalta tehtyä analyysia ja suosituksia Hämeen maakunnan kehittämiseksi Hyvän Huomisen Hämeenä – mallimaakuntana ja erityisesti senioriasumisen näkökulma huomioon otettuna.

Seuraavassa esitettävään tiekarttaan on sijoitettu aikajanaksi kolme etappia: nykyhetki 2018-19, kymmenen vuotta eteenpäin eli vuosi 2028 ja kahdenkymmenen vuoden päätepiste-etappina vuosi 2038. Tulevaisuuskarttatyöskentelyn pohjalta on nostettu vasempaan sarakkeeseen ne metaelementit (metamoodit), joihin peilattuina Hämeen maakunnassa konkreettisia toimia tulisi olla suoritettuina. Nämä ovat yhteisöllisyys, luonnonläheisyys (metsä/puistot ja vesi), palvelujen saatavuus ja sujuva liikkuminen. Lisäksi tiekartalle on sijoitettu arvovalintoja ja edelläkävijyyden elementtejä kylvettäväksi suositettuina kehityksen siemeninä.

Värikoodeina tiekartassa on käytetty seuraavaa: keltaisella taustalla ilmaistaan osallistujien ideat ja toiveet, valkoisella ja pinkillä taustalla moderaattorien suositukset. Eri toimintojen/metamoodien kohdalle on aikajanalle sijoitettu konkreettisia toimia ja saavutuksia, joita maakunnan alueella sijaitsevien kuntien tulisi tarjota. Nämä on ilmaistu keltaisella eli ne tulevat suoraan osallistujien tulevaisuustyöskentelystä.

Tulevaisuudentutkimuksen näkökulmasta asumisen tulevaisuuden suhteen sellaisia suosituksia, jotka eivät nousseet esiin tulevaisuuskarttatyöskentelyssä mutta joita mallimaakunnan tulisi ottaa agendalleen, on esitetty tavallisella tekstillä valkoisella taustalla. Radikaaleja ehdotuksia, joita ei kuntien ole välttämättä toteutettava, mutta jotka saattavat sisältää asuinympäristön elinvoimaiseksi ja vetovoimaksi luovia elementtejä, on lisäksi esitetty pinkillä tähtikuviolla. Ne edustavat siten optionaalisia, radikaalejakin kehitysideoita.

<i>Metamoodit/Aikajana</i>	NYT 2018-19	TULEVA 2028	TULEVA 2038
Yhteisöllisyys	Some-tuki naapurustokohtaisille keskustelu- ja tiedotusryhmille Naapuripidot ulkosalla asuinalueittain (kunnalta puitteet, asukkailta sisällöt)	Jokaisen kaupunginosan ja/tai asuinkorttelin yhteistilat aktiivikäytössä ja asukkaiden ideoimana Asuinkortteleissa yhteinen, vuokrattava vierashuone	Kortteleissa talonmies ja yhteisöohjaaja Aktiivinen kyläyhteisö, yhteistä toimintaa Jokaiselle vanhukselle oma nuorisolapsikummi
Luonnonläheisyys	Seniorit päiväkotiryhmien luontoretkien oppaina	Hyötypuutarha- ja yhteisviljelualueita kunkin kunnan alueella (puistoissa myös hedelmäpuita ja marjapensaita, kirsikkapuistot)	Katettu talvipuutarha rautatieasemien kupeessa Ruokaomavaraisuus

	<p>Katumajärven rantaa ruopattu laajalti (+muut rannat?)</p> <p>Kutalanjoen ympäristö tehty puistoksi</p>	<p>Hyvin hoidetut virkistymetsät</p> <p>Vähentynyt liikenteen melu (esim. alentamalla nopeusrajoituksia moottoreilla kaupunkien läheisyydessä)</p>	<p>Autottomia asuinkortteleita</p>
<p>Palvelut</p>	<p>Hävikkijääkaappi asukastilassa</p>	<p>Hämeen linna monipuolisessa tehokäytössä (matkailu, koulutus, kulttuuri)</p> <p>Kaiken ikäisten leikkipuistot</p> <p>Alueellinen infokeskus</p> <p>Talonmies takaisin asuinkortteleihin</p> <p>Kotien helppo teknologia (ulko-oven avaus, kodinkoneet jne.)</p> <p>Elämänkaariasuminen (=asunnot muuntautuvat elämäntilanteen mukaan)</p> <p>Tiiriön kauppakeskuksesta ikäihmisten palvelukeskus?</p>	<p>Kuljetuspalvelut hoidetaan droneilla parvekkeiden kautta</p>
<p>Sujuva liikkuminen</p>	<p>Kauppakeskuksissa sähköautojen latauspisteet</p> <p>Kaupunkiveneet</p> <p>Vesibusseilla hyödynnetään vesistöjä myös liikkumiseen</p> <p>Kaupunkilatuverkosto ("suksiurbanismia")</p>	<p>Sähköautojen latauspisteet taloyhtiöissä</p> <p>Laajennetut joukkoliikenneyhteydet myös keskustan ulkopuolelle; kutsutilausliikenne</p> <p>Esteetön liikkuminen alueella</p> <p>Liikuntapaikkojen ylläpitäminen ja kunnostus</p> <p>Kaikki kunnan liikkuminen tapahtuu sähköautoilla</p> <p>Kattava vesiliikennevälineiden valikoima</p>	<p>Robottiautot tilauskäytössä</p> <p>Edullinen julkinen liikenne</p> <p>Yhteissähköautoja asuintalojen yhteyteen</p> <p>Autopaikkojen määrä vähennetty puoleen (tilalle yhteiskäyttöautoja)</p> <p>Riksat, reet ja sähköskootterit matkailuvaltteina ja myös vakiasukkaille</p>
<p>Arvot</p>	<p>Luonnon kunnioitus (biofilia)</p>	<p>Jakaminen</p>	<p>Empatia ja luottamus</p>

		<p>Historian arvostaminen ja esilletuominen esim. digitaalisin keinoin</p> <p>Luonnonympäristön säilyttäminen (metsät, vesialueet): vihreää ikkunasta kaikille!</p>	<p>Ikäluokkien yhteys (sukupolvia yhdistävät asuinkorttelit ja toiminta)</p> <p>Lapsi- ja vanhusystävällisyys</p> <p>Byrokratian purkaminen</p> <p>Rautatieasemilla virtuaaliset itkumuurit (matkustajat voivat lähettää tunnepurkauksensa tai osoittaa empatiaa isoilla näytöillä)</p>
Edelläkävijyys	<p>Tuki aurinkopaneelien asentamiseen</p> <p>Historian esiintuominen (matkailun edistämisessä ym.)</p> <p>Yhteistyö elämysmatkailun tuottajien kanssa (esim. Reissujuna, joka tarjoaa matkoja vanhoissa junissa)</p> <p>Starttirahan tarjoaminen innovatiivisille ja kestäville hankkeille maakunnan alueella</p>	<p>Uusiutuvan energian maakunta (lähes 100 % uusiutuvan energian järjestelmä)</p> <p>Ötökkäfarmit</p> <p>"Torin laidalla" julkisesti ylläpidettävät terveyskopit</p> <p>Hitaan elämän kv-messut Vanajanlinna</p> <p>Hajautettu/oma sähköntuotanto (kattoaurinkopaneelit ym.) sekä energiantuotannon uudet jakamisen muodot vahvasti maakunnan brändinä</p> <p>Eläimiä vähintään keskustan kehävyöhykkeelle (kanoja, lampaita...)</p>	<p>Slow life - opetuskeskittymä (kesäyliopisto, opistot, virtuaaliyhteys Roomaan)</p> <p>Asunnoissa terveyskopit, joiden avulla asukkaiden terveyttä seurataan ja ylläpidetään</p> <p>Uudenlaiset rahoitusmallit</p> <p>Uutta, kokeilevaa arkkitehtuuria (biomimiikan pilotteja)</p> <p>Energiaomavaraiset kunnat</p> <p>Metsät terapiana</p>

Taulukon ideoista suuri osa on suoraan toteutettavissa aktiivisten asukkaiden tai yritysten toimesta, ja sovellettuina myös kunnan taholta. Osa ehdotuksista on pienimuotoisia ja konkreettisia, osa taas pidempiä prosesseja tai abstraktimpia muutoksia yhteiskuntarakenteessa, mutta kaikkia haluttuja, myönteisiä kehityskulkuja voivat myös kunta ja maakunta edistää.

Saimme syyskuussa viettää mielenkiintoisen aamupäivän Hämeen liiton edustajien sekä senioriasukkaiden seurassa kuunnellen miten seudulla asuvat itse näkevät asuinalueensa toivotussa tulevaisuudessa. Olemme edellä pyrkineet kokemaan nämä ajatukset tiiviiseen

pakettiin ja nostamaan muutamia konkreettisia esimerkkejä siitä, miten jo pienin muutoksin voidaan kehittää arjen toimivuutta sekä kohentaa elämän laatua.

Maakuntien kehityksen suuri haaste on ”yhdyskuntarakenteen tiivistäminen tuhoamatta asuinviihtyvyyttä sekä eko- ja energiatehokkuuden vaatimus, ei vain uudisrakentamisen vaan myös jo olemassa olevan rakennetun ympäristön suhteen. Aluerakenteen tasapainottamisen edellytyksenä on lisäksi digitaalisen kuilun umpeen kurominen maaseudun ja kaupungin välillä sekä maaseudun menestyneimpien ja heikoimmin pärjäävien alueiden välillä. Päättävöitteena on kuitenkin ennen kaikkea uudenlainen ekoseutumallin mukainen ajattelu- ja toimintatapa: tarkastelun laajentaminen systemaattisesti pelkästä taloudellisesta näkökulmasta ja analyysistä kulttuurisiin, sosiaalisiin, eettisiin ja hyvinvointiin liittyviin asioihin ja näiden kaikkien kokonaisvaltainen tarkastelu.” (Heinonen 2010)

Näemme, että vastaavanlaisilla toiminnallisilla tilaisuuksilla ja tulevaisuustyöskentelyllä eri metodeja käyttäen kuten tämä syyskuinen esitelmä- ja työpajatilaisuus oli, voidaan avata keskustelua siitä, minkälaisella kotiseudulla haluamme tulevaisuudessa elää. Kaikki ehdotukset eivät luonnollisesti ole heti tai edes pitkän ajan kuluessa toteutettavia, mutta jo dialogi tahojen välillä on arvokasta, eikä kukaan tiedä mistä, keneltä ja milloin se kultajyvä-ajatus tulee – todennäköisesti asumiseen liittyen asukkaalta, yrittämiseen liittyen yrittäjältä, ja matkailuun liittyen matkustajalta.

Kuva 6. Hämeen tulevaisuushorisontissa kimmeltävät yhdessä suunnitellut ja tehdyt toivotut tulevaisuudet. Kuva: Laura Pouru.

KIRJALLISUUTTA

Amara, Roy (1981). The Futures Field. Searching for Boundaries. *The Futurist*. February 1981, 25-29.

Aro, Timo (2016). Muuttoliikkeen vaikutus alueen elinvoimaan ja vetovoimaan. Kiinteistöväilyksen markkinat ja markkinointi 8.11.2016. Helsinki, 46 ppt.

Bell, Wendell (1996). *Foundations of Futures Studies*. Vol I-II. Transaction Publishers. New Jersey.

Benkler, Y. (2004). Sharing nicely: On shareable goods and the emergence of sharing as a modality of economic production. *The Yale Law Journal*, 114, 273–358.
doi: 10.2307/4135731

Benkler, Y. (2006). *The wealth of networks: How social production transforms markets and freedoms*. New Haven, CT: Yale University Press.

Botsman, R., & Rogers, R. (2010). *What's mine is yours: The rise of collaborative consumption*. New York: Harper Collins.

Breyer, Christian (2016). Future Energy Systems - Technology, Economics, Subsidies. 19.1.2016. Tieteiden talo. Esitys Tulevaisuuden tutkimuksen seuran Tutuhesa-paikallistoimintaryhmän tilaisuudessa.

Comunian, R. (2011). Rethinking the Creative City: The Role of Complexity, Networks and Interactions in the Urban Creative Economy. *Urban Studies*, 48:6, 1157–1179.

Dator, Jim (2012). Dream Society? Ubiquitous Society? No Society? Summer Seminar by the Finnish Society for Futures Studies. Otava.

Glenn, Jerome (2012). Interview of Jerome Glenn by Sirkka Heinonen on the Future of Work, Economy, Growth, and Ubiquitous Technology, Turku, 6th June, 2012 Part 2.
<https://sites.google.com/site/futuremediac/videos--presentations>

Heinonen, Sirkka (2010). Yhdyskuntien kestävä tulevaisuus. S. 76-83. Teoksessa: trendejä ja visioita 2010-luvun aluekehityksestä. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen 18.

Heinonen, Sirkka (2018). Kurkistuksia asumisen tulevaisuuksiin - ikäihmisten tarpeita, toiveita ja toteutuksia heikkojen signaalien valossa. Asiantuntija-alustus

Tulevaisuussessiossa 26.9.2018 Raatihuone, Hämeenlinna, 55 ppt.

Heinonen, Sirkka (2018b). Tulevaisuuden asuminen – Hämeestä mallimaakunta? Asiantuntija-alustus, Maakuntavaltuuston kokous 26.11.2018 Hämeen linna, Hämeenlinna, 53 ppt.

Heinonen, Sirkka (2007). Kaunis ja kestävä arki, s. 287-198. Teoksessa: Prospectus. Kirjoituksia kaupungista ja suunnittelusta. YTK Julkaisuja C 63. Espoo.

Heinonen, Sirkka, Karjalainen, Joni and Ruotsalainen, Juho (2015). Towards the Third Industrial Revolution. Neo-Carbon Energy Futures Clinique I. eBook 6/2015. Finland Futures Research Centre, 74 p. <http://www.utu.fi/fi/yksikot/ffrc/julkaisut/e-tutu/Documents/FFRC-eBook-6-2015.pdf>

Heinonen, Sirkka & Halonen, Minna (2007). Ekotehokkaan maaseudun ja kaupunkiseudun kokeilumalleja. Teoriaa ja käytännön innovaatioita. Ekoseutumallit –hankkeen Raportti 2. Ympäristöklusterin tutkimusohjelma. VTT-R-01949-07. Espoo, 130 s. Kostakis V. & Bauwens, M. (2014). Network Society and Future Scenarios for a Collaborative Economy. <http://www.palgrave.com/us/book/9781137415066>

Malaska, Pentti (2010). A More Innovative Direction Has Been Ignored. In: Understanding Neogrowth - An Invitation to Sustainable Productivity. TeliaSonera Finland Plc. Helsinki, p. 200-210. www.sonera.fi/media/13069ab55806de22e8955bc2a3f1afeab17b28bd/Understanding_Neogrowth.pdf

Neuvonen, Aleks (2016). Jakamistalous tulevaisuuden ilmiönä. <http://www.slideshare.net/DemosHelsinki/jakamistalous-tulevaisuuden-ilmin>

Orsi, C. (2009). Knowledge-based society, peer production and the common good. *Capital & Class*, 33:31–51.

Pine II, B. Joseph & Gilmore, James H. (1999). Experience Economy.

Raeste, Juha-Pekka (2016). Davosissa pohditaan uusia kumouksia. *Helsingin Sanomat* 20.1.2016. A28.

Rifkin, Jeremy (2011). *Third Industrial Revolution: How Lateral Power Is Transforming Energy, the Economy, and the World*. New York: Palgrave MacMillan.

Rifkin, Jeremy (2009). *The Age of Access*. Penguin Books, New York.

Reunanen, Liisa (2015). Huomisen energia on puhdasta – ja se on jo täällä. Aurora 3/2015. 10–17.

Sundarajan, Arun (2016). The Sharing Economy: The End of Employment and the Rise of Crowd-Based Capitalism (MIT Press).

Taleb, Nassim Nicholas (2007). The Black Swan : The Impact of the Highly Improbable. New York: Random House Trade Paperbacks.

Toffler, A. (1980). The Third Wave. New York: William Morrow.

Wijkman, Anders & Skånberg, Kristian (2015). The Circular Economy and Benefits for Society, Jobs and Climate Clear Winners in an Economy Based on Renewable Energy and Resource Efficiency. A study pertaining to Finland, France, the Netherlands, Spain and Sweden. A study report at the request of the Club of Rome with support from the MAVA Foundation, 59 p.

Wilenius, Markku (2016). Pentti Malaska: johdatus ajattelijan maailmaan. Teoksessa: Pentti Malaska: Ennalta näkijä, edellä kulkija. Tulevaisuussarja 9. Tulevaisuuden tutkimuksen seura, Helsinki (käsikirjoitus).

LIITE 1. Yksilöllisten tulevaisuuskarttojen sisällöt (ei järjestyksessä)

A

Papinniitty (pientaloniitty)

- ympäristön hoito
- pieniä asioita
 - o kuntopolku
- palvelut
- liikkuminen

B

- luonto on lähellä
- Aulangon puistometsä säilytettävä
- Asuinympäristö helppokulkuinen; talvikunnossapito
- Kodissa rentoutumis- ja harrastustilat
- Siivouspalvelut hankittu kotiin
- Turvallisuuden tuntu on tärkeätä

C

- Kutalanjoen ympäristö tehty puistoksi
- Katumajärven rantaa ruopattu laajalti
- Yleinen uimaranta valvottu ja siisti
- Oma asunto:
 - ulko-oven avaus automaattisesti
 - kodinkoneiden automatisointi ja turvallisuus
 - palvelujen käyttö lähialueelta tehokasta
- Bussit kulkevat useammin lähellä
- Sukupolvien yhteistyö lähikoulun ja päiväkodin kesken toimivaa
- Luontoympäristö tallella
- Historiaa kunnioitetaan

- Kaupunkipuiston laajentaminen itäosaan
- Alueelle yhteinen olohuone

D

- > Yhteisöllisyys
- > yhteinen olohuone, jossa tapahtumia
- > elämänkaariasumisen mahdollistaminen
 - alueen sisäinen muutto
- > alueellinen infokeskus
- liikuntapaikka – Katuman kentän kunnostus
- silta

- Kultalan joki
- Vanajav. ranta - siisti
- Liikenneyhteydet

E

Engelinrannalle

- puistoalue, jossa on tennis- ym. pelikenttien lisäksi auringonkukkia, hedelmäpuita, pensaita, kukkaistutuksia
- talvella pelikentillä luistinrata
- vesibussi(taksi)asema
- tietysti kahvio

F

- keskustaan kaupunkilatu + luistinrata
- arvokkaiden elementtien tunnistaminen ja säilyttäminen
- kaupunkiviljely
- säilytetään järvi! + järviyhteys ☑ kehittäminen ihmisten saavutettavaksi kaupunkiveneet
- liikenteen melun eliminoiminen ☑ sähköautot + muut teknologiat
- moottorirata ☑ luonto- ja liikuntakeskus
- rakennusten energiaomavaraisuus ☑ turvallisuuden kokemus

- uudenlainen kattava kutsujoukkoliikenne
- kotien helppo teknologia kaikille
- vihreää ikkunasta kaikille
- eläimiä vähintään keskustan kehävyöhykkeelle

G

Suojeltu ympäristö

Myllymäki

Perusilme säilyy

Viher/puisto. monikäyttöisyys

Liikennejärj. sujuvat vaihtoehdot

Yhteisöllisyys, yhdessä tekeminen Myllymäki yhdistys teemat

H

Kerrostalo 5. krs.

Nyt 2018 autoja ja autopaikkoja koko korttelin sisäpiha täynnä MELU > 40 dB

2038 vuosi

viherpiha ja puutarha

muodon rikkoutuminen

dronit hoitaa kuljetuspalvelut parvekkeen kautta

huoneistossa terveyskoppi

tulostaa ruokaa

tulostaa lääkkeitä

viestii lääkäreille

ötökkätuotanto

äänimaisemat dB <30

talon tarina verkossa

I

2 kuvaa, alueesta ja huoneistosta.

Alue: kuvan yläosassa Vanaja, minkä molemmin puolin rannalla puita ja toisella myös rakennuksia. Merkitty erikseen "Palvelukeskus", jossa ravintola, kerhotila, sauna, sekä bussipysäkki ja puisto, jossa kuntoiluvälineitä.

Huoneisto: parveke, olohuone, keittiö, eteinen, työhuone, makuuhuone

J

”Rengon perämetsä” asuinpaikkana

- oma sähköntuotanto
- robottiautot, sähköautot
- metsäympäristö säilyy
- naapureita tullut lisää
- kyläyhteisö on aktiivinen, yhteistä toimintaa
- viljelyä, omavaraisuutta (ruoka)

Kuvahahmotelma, jossa rakennus, jonka takana kuusia sekä edessä pensaita.

K

2038: kerrostalon leikkialue on muutettu liikuntakentäksi aikuisille ja ikääntyneille. Puita ja kasvien viljelyä pihalla ja parvekkeilla. Yhteissähköautoja paikoituksessa, jota on pienennetty nykyisestä. Katot ja seinät täynnä aurinkopaneeleja.

L

(Taustalla kuva, jossa hedelmäpuu sekä viljelylaareja.)

- lähialueella omakotialueen/asuinalueen/naapurustojen yhteisiä, yhdessä ylläpidettyjä hyötypuutarhoja rakennettu lähipellolle
- kerrostalossa parvekeviljelyä
- luo viihtyisyyttä ympäristöön
- autoton lähiympäristö, jotta puutarha ja kasvit pysyvät puhtaina tai autot ovat sähkö-/robottiautoja
- ensisijaisesti kasvituotot asukkaiden käyttöön mutta mahdollista myös lähiruoan myyntiin
- verovähennyksiä tai muita hyötyjä niille, jotka sitoutuu puutarhan ylläpitoon
- kasvatetaan tomaatteja, perunaa, omenapuita, hyötykasveja...

M

Kaksi kuvaa: oma asunto ja asuntoyhteisö

Oma asunto: hissillinen kerrostalo. Asunnossa kuvan mukaan parveke, olohuone, keittiö sekä kolme huonetta (joista yksi todennäköisesti kylpyhuone).

Asuntoyhteisökuva: yli 50 asuntoa yhteisössä osaomistus. Kolme kerrostaloa, joissa yhdessä on yhteistila, ravintola, toimisto yhteisölle. Talojen keskellä oleskelupiha ja vieressä parkkialue sekä yleinen tie.

N

Oma talo pihoineen piirretty kartaksi

Talossa neljä isompaa huonetta, käytävä, sekä pieniä huoneita, katettu sisääntulo (viherhuone) ja erillinen huone, mahdollisesti autotalli? Talossa on takka, aurinkopaneeli, kodinhoitotila, viherhuone. Talon vieressä on kasvimaata, korotetut laatikot, omenapuu, marjapensaita. Hieman kauempana lisää puita, lampi/vesialue, lasten leikkipuisto sekä tie.

Liikenne keskustaan: sähköbussi, sähköpyörä, sähköauto

O

- ei moottorirataa, tilalle liikunta-luontokeskus
- moottoritien nopeus alas, 80 km/t kaupunkialueella
- Tiiriön kauppakeskus ☒ ikäihmisten palvelukeskukset
- Ahvenisto Natura-alue pysyy ennallaan
- Oman talon energiahuolto (kattopaneelit)
- Bussiyhteydet keskustaan paremmat ☒☒

P

kartta keskustasta

Kuvassa näkyy rautatieasema ja Hämeentie risteytyen kahteen katuun sekä Vanajavesi reunana. Erikseen mainitaan Kaupunkipuiston reitti, jonka vieressä terveyskeskus ja puisto. Kuvassa näkyy myös kirjasto sekä kauppa.

Q

Kartta, jonka keskiössä tori, jossa parkkipaikka torin alla. Oikealla puolella vanha naisvankila ja linnankasarmi sekä Vanajavesi, joka kiertää myös kuvan vasempaan alalaitaan. Vasemmassa yläkulmassa Helsinki-Tampere-moottoritie.

R

Kartta asuinalueesta, jonka halki menee uusi kevyen liikenteen väylä ja tie, jota pitkin menee automaattibussi/kutsujoukkoliikenne Tiiriöön.

Tien varrella on omavarainen koti jossa omakoti-/"kaupunki"viljelyä, digiyhteydet (kirjallisuus), eläimiä (lampaat, kanat). Aikaa ajatella ja hyggeillä!

Kodin toisella puolella vapaa-ajan toiminta-alue, jonka halki menee "parempi yhteys", ja sen takana lampi sekä lagu.